

(zastavení provozu na tramwayi v Praze dne 1. V. 1926) jsou členové správní rady elektrických podniků (podle předpisů platných pro železnice) podrobeni disciplinární pravomoci ministerstva železnic.

O dozoru nad obcemi vůbec srov. nyní článek Lašfovkův v Poctě Háchově, 1932, str. 171 sl.

VII. Zvláštní předpisy platné pro Prahu v jednotlivých oborech správy (pokud ovšem se o nich nejedná již na jiných místech tohoto článku). Zák. z 15. IV. 1920, č. 332 Sb., kterým stát přejímá výkony zdravotně-policejní, neplatí pro Prahu; zvláštní zákon, který podle § 2 cit. zák. měl býti v té věci pro ni vydán, dosud vydán nebyl. Působí tudíž v Praze dosud stálá zdravotní komise podle zem. zák. č. 6/1888 a míst. vyhlášky č. 6/1899 (Pilz, str. 12).

Poměr všeobecné nemocnice v Praze k o. P. (viz heslo Nemocnice atd., str. 925) upraven byl jen částečně zák. z 29. II. 1928, č. 35 Sb. (O dřívějších poměrech srov. Štědrý, Zákony, II., str. 587 sl., pak Kafka ve Věstníku, 1925, str. 166 sl., Pokorný, tamže, 1928, str. 169 sl.).

Pro Prahu, a to nyní pro celé její území (§ 2 zák. č. 114/1920 Sb.), platí stav. řád z 10. IV. 1886, č. 40 z. z. Mnohem širší jest obvod působnosti státní regulační komise, která se vztahuje na území v okruhu 12 km kolem Staroměstské radnice. Zdravotním i stavebním účelům slouží zvláštní předpisy o asanaci v Praze, zejména zákon o vyvlastňování z 11. II. 1893, č. 22 ř. z. (Štědrý, Zákony, I., str. 243 sl.). Platnost jeho byla prodloužena zák. z 3. VII. 1923, č. 148 Sb. do 7. IV. 1933.

Čelední řád z 21. VIII. 1857, č. 42 z. z., platí nyní jen pro Prahu I.—VIII., nikoli pro obce nově připojené (§ 2 zák. č. 114/1920 Sb. a heslo Čeled', str. 176).

Z oboru místní policie v Praze dlužno se dále zmíniti o gub. nař. z 25. V. 1838 o povinnosti majitelů domů čistiti chodníky a posypávati je za náledí (Štědrý, Zákony, II., str. 61); k tomu Budw. A 7395/1910.

Reservátní honební právo koruny v Praze a okolí zrušeno bylo zák. č. 445/1919 (srov. shora II., 4. na konci).

Nucená jatečnost — stanovená zem. zák. z 9. III. 1889, č. 19, pouze pro část území nynější o. P. — platí nyní podle § 2 zák. č. 114/1920 pro celý její obvod. (K tomu pro dřívější právní stav Štědrý, Zákony, I., str. 469 sl., a heslo Jatky).

O policii pořiční zejména plavební na

Vltavě v Praze srov. heslo: Labe, str. 405 sl., a Štědrý, Zákony, II., str. 295 sl.

O tržnictví srov. Čelakovský, Privilegia, str. CXXXVIII sl. a Štědrý, Zákony, II., str. 511 sl.

Hlášení v Praze upraveno nyní vyhláškou pres. zem. správy č. 2/1924 z. z. doplněnou pod č. 3/1927 z. z. (viz heslo: Hlášení str. 712, a pro dřívější stav Štědrý, Zákony, II., str. 52 sl.).

O hrazení nákladů na školství obecné v Praze srov. Štědrý, Zákony, I., str. 113 sl., k tomu nejnověji zákon z 27. XI. 1930, č. 169 Sb., § 4, odst. 3.

O společném jmění zádušním v Praze srov. Štědrý, Zákony, II., str. 411 sl.

O právech o. P. k řeče Vltavě srov. Čelakovský, Privilegia, str. CXXXVII, a Štědrý, Zákony, II., str. 408 sl.

O odúmrtém právu o. P. srov. Čelakovský, Privilegia, str. CXXXVII a heslo: Kaducita, str. 120.

O potravní dani na čáře v Praze viz heslo: Daň potravní na čáře, str. 247. (K tomu dlužno jako legislativní kuriosum uvésti nař. č. 8/1923 Sb., které podle nadpisu a úvodu platí pro Bratislavu, ale v textu § 3 normuje praxi zavedenou via facti v Hostivaři v obvodu o. P.)

Literatura.

Pražák: „Ústava obecní“, Praha, I. vyd. 1894, 2. vyd. 1901 (passim); Horáček ve „Schriften des Vereins für Sozialpolitik“, sv. 122., Lipsko 1907; Vavřínek: „Základy práva ústavního“ II. 165, Praha 1930; Pilz: „Pokus o nový statut hlavního města Prahy“, Praha 1928; Štědrý: „Zákony, nařízení a jiné místní předpisy . . .“, platné pro král. hlavní město Prahu“, dva díly, Praha 1911; Brockhausen článek „Statutargemeinden“ v Österr. Staatswörterbuch, 2. vyd., díl IV., str. 450 sl., Vídeň 1907 (zastaralé již v čas vydání); Wellner: „Velká Praha a otázky s ní související“ (Správní Obzor 1919, č. 2).

Václav Joachim.

Prameny právní.

Pojem „právního pramene“ patří k nejběžnějším v právnickém písemnictví. Též každá učebnice nebo soustava uvádí — zpravidla úvodem — přehled „právních pramenů“ onoho oboru, o němž pojednává. O jeho vlastní podstatě není však v odborném písemnictví, ač právě v tomto směru je značně bohaté, dostatečně jasno. Z názvu „právního pramene“ nebo „pramene“ práva podává se především tento všeobecný obraz: právo, chápané jako ur-

čítý předmět, obsah nebo náplň něčeho (právního řádu a pod.) čerpá se nebo plyne z jiného předmětu, který právě proto nazývá se „pramenem“. Než tato představa, která jest zajisté původní, t. j. nejstarší, velmi často bývá nahražována jinou, při níž arcit název „pramen“ (práva) pozbývá svého charakteristického významu; tak když na př. nazveme „pramenem“ určitého ustanovení právního nějaký konkrétní zákon, nějaké nařízení nebo snad určitou sbírku zákonů, nařízení nebo jiných norem.

Podle řečeného jest tudíž nutno rozlišovat několik pojmů pramenů. Dlužno především rozeznávat pojem p-ch p-ů ve smyslu materiálním (hmotném) a formálním. Jen v onom materiálním smyslu jeví se obrat „pramene právního“ nebo „pramene práva“ přílehlavým. Neboť zde rozumíme jim určitý zjev nebo fakt, který stává se příčinou, že obsah práva (právního řádu) jest právě takový, jaký jest a ne jiný. V tomto smyslu možno tedy jako p. p-y označiti na př. sociální poměry, historické události, zvyklosti, právní přesvědčení nebo t. zv. „ducha národa“, národní vlastnosti, třídní zájmy atd. Je nesporno, že všechny tyto složky (a mnohé jiné ještě) působí — jakožto příčiny — na obsah (utváření se) konkrétního právního řádu. Za takové příčiny mohou býti po případě udávány i metafysické zjevy jako na př. Bůh a jeho vůle a pod. P. p. v naznačeném smyslu chápaný je rázu přírodovědeckého (sociologického); neboť pramen znamená zde tolik jako příčina vzniku práva. Velmi často bývá však v nauce tento v podstatě své přírodovědecký (kausální) postoj kombinován jiným a to etickým, tak na př. když v odpovědi na otázku po p-i p-m chceme obdržeti i ospravedlnění práva (jeho konkrétního obsahu). Takovým způsobem postupuje nauka přirozeně-právní a historická, když poukazem na předpisy jakéhosi přirozeného (nezměnitelného) práva, pokud se týče na lidský rozum a pod., nebo poukazem na „ducha lidu“ (Volksgeist) snaží se ospravedlniti a odůvodniti existenci práva určitého obsahu. Podobně počíná si i teorie teologická či teokratická, když odvoláváním se na „vůli boží“ jakožto posledního pramene všeho práva chce je ospravedlniti a odůvodniti, t. j. prokázati důvod jeho existence.

Uvažující o p-ch p-ech mají starší teorie (přirozeně-právní a historická) na mysli pouze t. zv. objektivní právo jakožto

souhrn obecných (obecně závazných) právních norem, tedy v první řadě zákonů. Obdobná otázka po p-ch p-ech t. zv. subjektivních práv se v tomto smyslu vůbec neklade a kdyby položena byla, byla by zodpověděna asi tak, že za pramen subjektivních práv dlužno považovati patrně právo objektivní, tedy „pravidla“ právní, z nichž ona subjektivní práva „plynou“. Otázkou tou vzniká však další problém, co jest vlastně pokládati za objektivní právo: zda jen t. zv. psané (čili výslovně stanovené; gesetzt — gesatz) právo, či také ještě jiné prameny vedle tohoto psaného práva, kterému se zhusta říká i „positivní“. Problém p-ch p-ů dostává se takto zřejmě na jinou kolej tím, že za pramen práva, a to nesporný, primární a původní, považuje se nikoliv již to, co podle dřívější představy bylo příčinou (důvodem) vzniku práva objektivního určitého obsahu, nýbrž toto právo samotné, pokud jest právě psané (výslovně stanovené) a vedle něho uznávají se pak jakési supletorní prameny jako jest právo nepsané (obyčejové), právo stanovené soudy a jinými úřady, které je — podobně jako zákonodární činitelé — tvoří, jsouce tedy taktéž „právními prameny“. O poměru mezi těmito původními, nespornými a pouze supletorními prameny práva vede, jak známo, boj škola t. zv. volno-právní, snažíc se zajistiti primát oněm dosud za pouze podřadné (supletorní) považovaným pramenům tím, že hlásá volnost nalézajících orgánů, zejména soudců, od psaného, t. j. objektivního práva, což znamená úplné nebo částečné popírání jeho vlastnosti jako p-e p-ho.

Problém p-ho p-e bývá nadmíru komplikován tím, když se uvádí ve spojení s problémem podstatně jiným, t. j. s otázkou po logickém důvodu poznání platnosti (existence) práva. S tohoto hlediska stávají se pojmy „právního pramene“ a „důvodu poznání“ synonymními a s něho lze pochopiti, že některými naukami uvádí se pak na př. — vedle lidského rozumu — i věda jakožto zvláštní a to nejvyšší p. p. Tak činí na př. často přívrženci přirozeně-právních směrů (srov. Fuchs: Juristischer Kulturkampf, 1912, kde prohlašuje se sociologie — tedy věda — za p. p., což znamená tolik, jako tvrditi, že věda může býti normotvornou instancí, t. j. že má nejen poznávati, nýbrž může i tvořiti právo). Naprosté ztotožňování obou problémů — otázky p-ch p-ů a důvodu poznávání práva — nacházíme i

v nejnovějším rozsáhlém díle Rossové (n. u. m. str. 309), kde prohlašuje se soustava (systém) za poslední p. p. („Das System ist die letzte Rechtsquelle.“) Autorovi jde při tom i o to, aby prokázal pozitivnost práva ve smyslu jeho „skutečnosti“, „existence“ či „platnosti“ a dopouští se podle mého mínění základní noetické chyby tím, že snaží se dokázat něco, co veškerým vědeckým důkazům se nutně vymyká, jako jest pozitivnost práva, pokud ji chápeme jako platnost resp. existence (rozuměj normativní). Neboť chtít dokazovat platnost normy (normového souboru) jinými než normativními prostředky (takovým normativním prostředkem jest na př. poukaz na nějakou nejvyšší normu, jejíž platnost dlužno již pouze předpokládat, což znamená, že norma sama není již stanovena; *gesetzt* — *vorausgesetzt*) jest stejně nemožné jako dokazovat existenci přírody jakožto předmětu vědeckého (kausálního) poznávání. Jak přírodovědecký, tak normativní teoretik musí existenci předmětu svého poznávání prostě předpokládat, což znamená právě onu *hypothesis* — *Voraussetzung* — ve smyslu Kantovském.

Proti právě projednanému materiálnímu pojetí p-ch p-ů stojí, jak již naznačeno, pojetí formální, které nastává tehdy, když za p. p. prohlašujeme vnější normativní formu, ve které určitý normativní obsah vystupuje, tak na př. když prohlásíme za pramen našeho občanského práva občanský zákon z r. 1811 a pod. Pro takové formální pojetí stává se pak arcí název a za ním se skrývající názorný obraz „pramene“, ze kterého by právo teprve „plynulo“ či „prýštilo“, málo přiléhavým. Neboť nepřihlížíme-li ke konstrukci, podle které by pro subjektivní právo civilní byl „pramenem“ občanský zákoník jakožto právo objektivní (představa subjektivního práva, „plynoucího“ z objektivního, jest zcela běžná), nelze schvalovati představu, podle které by z určité formy „plynul“ teprve její obsah: naše občanské právo „neplyne“ z občanského zákona z r. 1811, nýbrž jest v něm obsaženo.

P-ch p-ů v naznačeném formálním smyslu může býti a jest též skutečně celá řada: zákony, nařízení (t. zv. právní a správní; služební instrukce, viz heslo *Instrukce*), státní smlouvy, statuty atd. Pro názor, který si uvědomil, že není důvodu omezovati pojem právní normy zásadně na normy relativně obecné (abstraktní) —

tento názor hájí zejména nauka o stupňovitosti (hierarchickém uspořádání) právního řádu — budou p-mi p-y stejně ony vnější normativní formy, ve kterých vystupují právní normy relativně konkrétní, tedy soudní rozsudky, administrativní rozhodnutí, soukromá právní jednání atd. Všecky tyto p. p-y — ať obecné nebo konkrétní — lze zpravidla zařadit do skupiny psaných pramenů, poněvadž jest písemnost dnešního dne obvyklou formou právních norem. Za protivu těchto psaných pramenů nelze však — jak se zpravidla stává — považovati prameny „nepsané“ jakéhokoliv druhu, nýbrž pouze prameny ústní. Neboť podle východiska konstrukce p-ů p-ch ve smyslu formálním lze za takový pramen uznati pouze to, co možno chápati jako normu, nikoliv snad jiné skutečnosti byť i normativně relevantní (právní činy); proto jest nedůsledné, když se vedle „psaných“ p-ch p-ů (zákona a pod.) staví na př. „obyčej“ jako pramen nepsaný.

Chápeme-li pojem p-ch p-ů v právě naznačeném formálním smyslu, pak má i představa přímých a nepřímých, vyšších a nižších, bližších a vzdálenějších, po případě „posledních“ p-ů p-ch jiný význam než při představě p-ho p-e ve smyslu materiálním jako jakési „příčiny“ (bezprostřední nebo nepřímé) vzniku práva. Neboť jest jasno a přirozeno, že ptáti se po prameni určitého ustanovení v onom formálním smyslu musí znamenati tolik, jako ptáti se po jeho relevantnosti (platnosti, normativní existenci) a že důsledkem zmíněné již hierarchické úpravy práva (právního řádu) objeví se obdobná nebo vlastně stejná hierarchie u p-ch p-ů takto formálně chápaných, což znamená, že nižší pramen odvozuje svou relevantnost od vyššího až k nejvyššímu, který uděluje právní relevanci všem nižším pramenům, nemaje sám žádné jiné než té, kterou u něj poznávající subjekt prostě předpokládá. To jest Kelsenova „*Ursprungsnorm*“ nebo mé „ohnisko“ právního řádu (viz mou *Soustavu čsl. práva státního*, II. vyd., str. 55). Má-li býti určitá mnohost norem jednotným souborem (celkem) — jako na př. římské právo, čsl., rakouské, italské atd. právo — musí býti předpokládán pouze jediný nejvyšší pramen, z něhož veškeré ostatní normy čerpají svou relevanci, čili: z něhož (formálně) plyne veškeré právo. Z tohoto poznatku podává se, že je nemožné, aby týž jednotný normový soubor měl dva nebo více souřadných (koordinovaných) a na sobě nezávislých nej-

vyšších pramenů, poněvadž by tím padla jeho supponovaná jednotnost. Tak není na př. možno tvrditi, že vedle „psaného“ práva (zákonů) jest ještě řada jiných souřadných p-ů p-ch jako snad právní přesvědčení lidu, obyčej atd.

Otázku p-ů p-ch (ve formálním smyslu) lze nadhoditi nejen ohledně celého právního řádu, nýbrž i jednotlivých jeho obsahově determinovaných částí. Tak děje se, když tážeme se na př. po p-ch p-ech ústavního, správního (veřejného), občanského, obchodního atd. práva. Zde možno odpověditi buď výpočtem jednotlivých konkrétních norem (zákonů, nařízení atd.), individualisovaných podle data a čísla nějaké oficiální sbírky, nebo povšechně charakterisací těchto pramenů dle toho, jaké postavení zaujímají v hierarchii forem právních. Tak bude na př. lze říci, že pramenem ústavního práva jsou zpravidla zákony ústavní (normy vyšší a prvotnější než zákony t. zv. obyčejné), že jako pramen správního práva objevuje se mnohem častěji než na př. v právu civilním (soukromém) forma nařízení a pod.

Pokládáme-li určitou právní formu, ve které normový obsah vystupuje (zákon, nařízení, statut atd.), za pramen práva, jak svrchu se dělo, dlužno se vystříhati toho, abychoť současně a vedle těchto pramenů považovali i určité vnější sbírky norem (ať úřední nebo neúřední) taktéž za stejnorodý p. p. Jsou-li na př. čsl. zákony a nařízení p-mi p-y čsl. práva, pak nelze zároveň považovati oficiální „Sbírku zákonů a nařízení státu čsl.“ taktéž za pramen tohoto práva.

Na konec budiž zde namátkou uvedeno několik výměřů pojmu p-ch p-ů z odborného písemnictví: Heyrovský (Institute práva římského, 1894) rozeznává prameny vzniku a poznání římského práva. Pramenem vzniku práva jest buď *ius scriptum* (stanovené zákonem) nebo *ius non scriptum*, *ius quod ex non scripto venit* (právo obyčejové; *ius moribus constitutum*, *morbis et consuetudine inductum* atd.). Prameny poznání práva (prameny nauky právní) jsou buď právnícké (římské zákony a římské spisy právnícké) nebo neprávnícké (neprávníčtí spisovatelé římscí a později řečtí, pokud se zmiňují o právních věcech). Kritika tohoto výměru pojmu p-ch p-ů podává se z hořejších vývodů. Pražák (Rakouské právo ústavní, I, §§ 6, 7) rozeznává prameny práva psaného a obyčej a praví n. u. m.: „Prameny práva psaného jsou zákony a nařízení, mocí zákonodárnou a po-

kud se týče výkonnou v mezích její působnosti vydané.“ (Str. 24.) „Dle zásad všeobecných tvoří obyčej p. p. rovnocenný s právem psaným. Kdybychom neměli v příčině té ustanovení zvláštního, bylo by nám tvrditi, že máme i obyčejové právo veřejné, jakož i že může zákon býti později změněn obyčejovým právem právě tak, jak zákonem pozdějším.“ (Str. 32.) Ve svém Rakouském právu správním (§ 3) uvádí však týž autor úřední sbírky příslušných norem jako „prameny práva správního“. G. Meyer (Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechts, I, str. 9) uvádí jako prameny práva správního 1. zákony, 2. autonomní ustanovení, 3. právo obyčejové. Otto Mayer (Deutsches Verwaltungsrecht, I, str. 119) praví toto: „Das Verfassungsrecht enthält zugleich die grundlegende Ordnung für das Verhältnis zwischen der öffentlichen Gewalt und den Untertanen in der Verwaltung. Darunter entstehen nun weitere Rechtssätze, welche dieses Verhältnis bestimmen, das sind die Verwaltungsrechtssätze. Die Entstehungsformen dieser Rechtssätze heißen Verwaltungsrechtsquellen. Es sind ihrer im geltenden Rechte vier: Gesetz, Verordnung, gesetzvertretendes Statut und rechtsverbindliche Gewohnheit.“ Adolf Merkl (Allgemeines Verwaltungsrecht, § 8, Die Rechtsquellen des Verwaltungsrechts; viz český překlad tohoto díla v 51. a 52. sv. Sbírký spisů právníckých a národohospodářských, Brno 1931, 1932) prohlašuje toto: „Die Frage nach den Rechtsquellen kann die Arten von Rechtsnormen meinen, in denen das Verwaltungsrecht irgendeiner Rechtsgemeinschaft auftritt, oder auf die einzelnen Akte abgestellt sein, in denen das Verwaltungsrecht einer bestimmten Rechtsgemeinschaft beschlossen ist. Die erste Frage findet mit der Aufzählung einer mehr oder minder großen Reihe von Rechtsform-Typen, wie Gesetz, Verordnung, Verwaltungsbrauch usw., ihre Antwort, die zweite Frage in einer mehr oder minder erschöpfenden Aufzählung von Rechtsform-Individuen, etwa: Verwaltungsverfahrensgesetz, Gewerbeordnung Forstgesetz usw. In jenem Falle antwortet man mit Gattungsnamen, in diesem Falle mit Eigennamen von Rechtsquellen. Diese Fragestellung zielt offenbar auf eine Antwort aus einem positiven Verwaltungsrechte ab und ist der Lehre vom positiven Verwaltungsrechte eigentümlich: jene Fragestellung bedingt, vom positiven Rech-

te zu abstrahieren und führt zu Antworten, die der allgemeinen Verwaltungslehre zugehören. In diesem systematischen Zusammenhange bedeutet also das Rechtsquellenproblem die Frage nach den Arten von Rechtsformen, in denen Verwaltungsrecht überhaupt in Erscheinung tritt.“

„Unter Rechtsquellen des Verwaltungsrechtes pflegt die Rechtslehre demnach Rechtsercheinungen zu verstehen, die Verwaltungsrecht zum Inhalt haben; z. B. Gesetze oder Verordnungen oder Gewohnheitsrecht verwaltungsrechtlichen Inhaltes. In diesem Sinn soll auch im folgenden von Rechtsquellen die Rede sein. Es darf aber nicht übersehen werden, daß denkbarerweise auch in anderem Sinne von Rechtsquellen des Verwaltungsrechtes gesprochen werden kann: in dem Sinne von Recht enthaltenden Rechtsercheinungen, die der Verwaltung angehören, im Sinne von Recht schaffenden Verwaltungshandlungen. Die angedeuteten beiden Begriffe der Verwaltungsrechtsquelle schließen sich ebensowenig aus wie sie sich decken; sie kreuzen vielmehr einander.“ (str. 98.)

Literatura.

Alf Ross: „Theorie der Rechtsquellen.“ Ein Beitrag zur Theorie des positiven Rechts auf Grundlage dogmengeschichtlicher Untersuchungen (1929); Adickes: „Zur Lehre von den Rechtsquellen“ (1872); Ehrlich: „Beiträge zur Theorie der Rechtsquellen“, I. (1902); Geny François: „Méthode d'Interpretation et sources du droit privé positif“ (1919); Jung Erich: „Positives Recht.“ Ein Beitrag zur Theorie von Rechtsquelle und Auslegung (1907); Spiegel: „Gesetz und Recht“, Vorträge und Aufsätze zur Rechtsquellenlehre (1913); Bulín: „Konstrukce pojmu právních pram.“ (Englišův Sborník, str. 479).

František Weyr.

Právní řád.

Pojem p-ho ř-u jest z nezákladnějších právních pojmů vůbec. Přes to panovala o něm v právní vědě dlouho nejasnost. Zdá se vůbec, že teprve v novější době jest výrazu „právní řád“ užíváno teorií právní a praxí častěji a soustavněji. Pro starší pravovědu znamenal pojem p-ho ř-u namnoze synonym obecného pojmu „práva“, a to práva v objektivním smyslu. Tímto objektivním právem míněn pak soubor právních „zásad“ (viz na př. Hanel, Všeobecná právo- i státověda, str. 5), nebo „pravidel“ (viz Tilsch, Občanské právo rakouské, str. 1.) pro chování lidské. Nesčetné učebnice a literární systémy obírají

se proto pojmem a definicí práva objektivního, skoro žádný však pojmem a definicí p-ho řádu. Je na př. v tomto směru příznačné, že právní lexikony jako Handwörterbuch der Staatswissenschaften nebo Holzendorfův Rechtslexikon neobsahují vůbec zvláštního hesla „Rechtsordnung“.

Vedle zmíněného užšího pojetí pojmu p-ho ř-u ve smyslu práva objektivního nacházíme však v písemnictví občas i pojetí širší; pro tento širší výměr znamená pak p. ř. nejen soujem všeho objektivního práva, nýbrž i soubor všech t. zv. „právních poměrů“, v tom či onom okamžiku v jistém národě nebo na jistém území existujících. Tím rozšiřuje se, jak zřejmo, pojem p-ho ř-u i na oblast toho, čemu se říká „právo subjektivní“ a znamená pak tolik, jako soubor všeho objektivního jakož i subjektivního práva (právních poměrů), na základě onoho vzniklého. V tomto širším smyslu mluví na př. o „Privatrechtsordnung“ Ott, Geschichte und Grundlehren des österr. Rechtsfürsorgeverfahrens, str. 69. Avšak ani užší pojetí p-ho ř-u není v běžné literatuře zcela jasné a to proto, poněvadž jím není ani pojem objektivního práva. Tento pojem bývá totiž zcela pravidelně vztahován pouze na obecná pravidla právní, jichž prototypem jest zákon ve smyslu materiálním. Jejich obecnost spatřuje se v tom, že upravují „chování“ (Tilsch) mnoha nebo aspoň více lidí, nebo že se aspoň nevztahují pouze na jedinou konkrétní skutkovou podstatu, nýbrž na celou řadu stejných skutkových podstat, časově po sobě se uskutečňujících. Proto typ t. zv. lex specialis se považuje za zjev výjimečný. Proti tomuto objektivnímu právu stojí, jak známo, právo subjektivní (právní nároky, oprávnění atd.), které nebývá chápáno jako nějaké „zásady“ nebo „pravidla“, nýbrž jehož podstata zpravidla vysvětluje se v nauce právním zájmem nebo právní mocí toho, komu přináleží. Taktó konstruováno jeví se pak právo subjektivní něčím naprosto jiným a toto genere od práva objektivního odlišným a ona širší konstrukce pojmu p-ho ř-u jakožto souboru všech právních zásad či pravidel, jakož i zároveň všech právních poměrů (subjektivních práv) v jejich vztahu k příslušným právním závazkům či povinnostem, t. j. soujem všeho objektivního a subjektivního práva, stává se tím systematicky velmi pochybnou.

Nověji bývá chápán pojem p-ho ř-u jasněji a soustavněji jakožto jednotný